

SOCIAL MENTALITY AND RESEARCHER THINKERS JOURNAL

Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed

ISSN: 2630-631X

Social Sciences Indexed

www.smartofjournal.com / editorsmartjournal@gmail.com

July 2018

Article Arrival Date: 26.05.2018

Published Date: 31.07.2018

Vol 4 / Issue 9 / pp:138-147

Sosyal İstenirlik Ölçeği-17'nin Türkçeye Çevrilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi

Translation of the Social Desirability Scale-17 into Turkish and Examination of Its Psychometric Properties

Dr. Öğretim Üyesi Arkun TATAR

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, arkuntatar@yahoo.com, İstanbul/Türkiye.

Hüdanur ÖZDEMİR

Yüksek Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji, hudaozdemir@gmail.com, İstanbul/Türkiye.

ÖZET

Sosyal istenirliğin değerlendirilmesi, psikolojik ölçümlerin geçerliğine önemli katkı sağlamasına karşın az sayıda ölçüm aracı bulunmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada Sosyal İstenirlik Ölçeği-17'nin Türkçe'ye çevrilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmaya 18-70 yaşları arasında, 1011 kadın, 968 erkek olmak üzere toplam 1979 kişi katılmıştır. Bu kişilerin 101 kadın, 134 erkek olmak üzere 235'i kriter bağıntılı geçerlik çalışmasına, 84 kadın, 89 erkek olmak üzere 173'ü de tekrar test çalışmasına alınmıştır. Katılımcılara, Sosyal İstenirlik Ölçeği-17 ve Beş Faktör Kişilik Envanteri kısa formu uygulanmıştır.

Ölçeğin, tek faktörlü yapı gösterdiği, doğrulayıcı faktör analizi sonucuna göre de tek faktörlü yapının kabul edilebilir uyum istatistikleri verdiği gözlenmiştir. Ölçeğin, iç tutarlılık güvenirlik katsayısının 0,72, test-tekrar test bağıntı katsayısının 0,86, Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Form'u Sosyal İstenirlik boyutu toplam puanı ile bağıntı katsayısının da 0,70 olduğu belirlenmiştir. Ölçek toplam puanı açısından kadınların, erkeklerden daha yüksek toplam puan ortalamasına sahip olduğu belirlenmiştir.

Ölçeğin çeviri Türkçe formunun, özgün forma benzer özellikler gösterdiği ve temel psikometrik gereklilikleri taşıdığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal İstenirlik, cevap yanlılığı, öz bildirim yanlılığı, geçerlilik

ABSTRACT

Despite the valuable contribution of social desirability to validity in psychological testing, there is a notable paucity of standardized measures. For this reason, the present study aimed to translate the Social Desirability Scale-17 into Turkish and investigate its psychometric properties.

A total of 1979 people, 1011 female and 968 male, ranging in age between 18 and 70, participated in the study. Out of these participants, 235 people participated in the test-retest study and 173 people in the criterion-related validity study. The "Social Desirability Scale-17" and the "Five Factor Personality Inventory-Short Form" was administered.

It was observed that the scale shows single factor structure, and also the confirmatory factor analysis results revealed acceptable fit index values for the single factor. The Cronbach's Alpha internal consistency coefficient was 0.72 and the test-retest correlation coefficient was 0.86. The correlation coefficient between the scale and the Social Desirability subscale of the Five Factor Personality Inventory-Short Form was determined as 0.70. The results showed that female participants have significantly higher scores than males.

The present results indicated that the form translated into Turkish in this study was quite similar to the original form, and met the basic psychometric characteristics.

Keywords: Social desirability, response bias, self-report bias, validity

1. GİRİŞ

Kişinin kendini olduğundan daha iyi sunma eğilimi olarak tanımlanan sosyal istenirliğin, genel olarak kişilik özelliklerinden ve/veya durumsal etkenlerden kaynaklandığı düşünülmektedir (Andersen ve Mayerl, 2017; Tracey, 2016). Özellikle psikoloji alanındaki ölçümlerde, testi alan kişi tarafından test sonuçlarının hangi amaçla kullanılacağı bilindiği ve sonuçların kişiyi olumlu/olumsuz yönde etkileyebileceği durumlarda ortaya çıkan sosyal istenirlik etkisinin, maddelere ilişkin özelliklerden kaynaklan bir tepki tarzı (response style) veya kişilik özelliği (trait) olarak kabul edildiği iki farklı yaklaşım söz konusudur (McKibben ve Silvia, 2016; Uziel, 2010). Her ne kadar olguyu açıklamaya yönelik önerilen modeller teorik açıdan farklılık gösterse de pratikte sosyal istenirlik etkisinin, tepki tarzı mı yoksa kişilik özelliği mi olduğunun belirgin şekilde ayırt edilemediği ve bir ölçme problemi olarak varlığını sürdürdüğü belirtilmektedir (Gignac, 2018; Tracey, 2016).

Bireylerin sosyal istenirlik düzeylerini belirlemek ve bu doğrultuda sosyal istenirlik etkisini kontrol edebilmek amacıyla farklı birtakım yöntemler geliştirilmiştir. Kişinin kendisini değerlendirmesi sonucu elde edilen puanlar ile gözlemci formundan elde edilen puanların karşılaştırılması, kişilik ölçeklerinde geçerliği sağlamak amacıyla ayrı bir boyut olarak sosyal istenirliğe yer verilmesi ve araştırmada kullanılan ölçekten elde edilen puanlar ile sosyal istenirlik ölçeklerinden elde edilen puanlar arasındaki ilişki katsayısına göre sonuçların değerlendirilmesi sık kullanılan yöntemler arasındadır (Croucher, Kassing ve Diers-Lawson, 2013; Pedregon, Farley, Davis, Wood ve Clark, 2012; Piedmont, McCrae, Riemann ve Angleitner, 2000; Tatar, 2016; Uziel, 2010).

Sosyal istenirliği ölçmek üzere geliştirilen ölçüm araçlarının, ortaya konulan operasyonel tanımlar itibariyle izlenim yönetimi (impression management) ölçekleri ve kendini kandırma/öz-aldatma (self-deception) ölçekleri olmak üzere iki gruba ayrılabilir. İzlenim yönetimi kişinin diğer insanları aldatmaya yönelik bilinçli çabasını ifade ederken, kendini kandırma/öz-aldatma kişinin kendi olumlu özellikleri hakkındaki gerçek düşüncelerini ve abartılı inançlarını yansıtmaktadır (Paulhus, 1984; Sackeim ve Gur, 1979; Uziel, 2010). İlk grupta yer alan Wiggins Sosyal İstenirlik Ölçeği, Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri'nin (MMPI) geçerlik alt ölçeklerinden olan yalan ölçeği, Gözden Geçirilmiş Eysenck Kişilik Ölçeği'nin yalan ölçeği, Dengeli Sosyal İstenirlik Envanteri'nin izlenim yönetimi alt ölçeği ve Başkalarını Aldatma Ölçeği sosyal istenirliğin izlenim yönetimi boyutunu temel almaktadır. İkinci grupta yer alan Edwards Sosyal İstenirlik Ölçeği, MMPI'nin geçerlik alt ölçeklerinden olan K (frequency) ölçeği, Dengeli Sosyal İstenirlik Envanteri'nin öz-aldatma alt ölçeği ve Kendini Kandırma Ölçeği ise sosyal istenirliğin öz-aldatma/kendini kandırma boyutunu temel alarak ölçüm gerçekleştirmektedir (Crowne ve Marlowe, 1960; Paulhus, 1984; Uziel, 2010). Sosyal bağlamda kişinin kimliği gizlenmeden gerçekleştirilen ölçümlerde izlenim yönetimi boyutundan elde edilen puanların daha yüksek olması, iki boyut arasındaki temel farkı ortaya koymaktadır (Dodou ve de Winter, 2014; Paulhus, 1984).

Olgunun ölçümünü gerçekleştirmek üzere geliştirilen ölçme araçları incelendiğinde, her birinin farklı hata kaynakları içerdiği görülmektedir. Örneğin, MMPI'dan yararlanılarak geliştirilen Edwards Sosyal İstenirlik Ölçeği'nin psikopatolojiye ilişkin birtakım belirtiler içerdiği, özellikle de uyku düzeninde bozulma, olumsuz durumlar karşısında aşırı kaygılanma gibi belirtilerden oluşan maddelerin klinik olmayan örneklerde sosyal istenirliği değerlendirme açısından ne yönde işlev gördüklerinin açık olmadığı belirtilmiştir (Crino, Svoboda, Rubinfeld ve White, 1983; Crowne ve Marlowe, 1960; Jiménez, Sánchez ve Tobón, 2009; Konstabel, Aavik ve Allik, 2006).

Söz konusu belirsizliğe açıklık getirebilmek amacıyla Crowne ve Marlowe (1960) tarafından olgunun psikopatolojiden bağımsız olarak değerlendirilmesine yönelik alternatif bir ölçüm aracı geliştirilmiştir. 1960'lı yıllardan günümüze kadar olan süreç içerisinde, gerek bilimsel araştırmalarda gerekse psikoloji uygulamalarında sıklıkla kullanılan araçlardan biri haline gelen Marlowe-Crowne Sosyal İstenirlik Ölçeği, kültürel açıdan normlara uygun olmayan, toplumda görülme oranları görece düşük olan davranışlar ile normlara uygun olmayan ama toplumun büyük çoğunluğu tarafından ortaya konulan davranışlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bireylerin ölçek maddelerine toplumsal normlara

uygun olacak şekilde tepki vermeleri araştırmacılar tarafından onay arama ihtiyacı olarak değerlendirilmektedir (Crowne ve Marlowe, 1960; van de Mortel, 2008; Paulhus, 1984). Gözden geçirilmiş son hali 33 maddeden oluşan ölçeğin, uzunluğu nedeniyle uygulama zorluğu içerdiği ve bazı maddelerin ölçeğin bütünüyle yeterince ilişkili olmadığı ileri sürülerek birçok kısa formu elde edilmiştir (Ballard, 1992; Barger, 2002; Beretvas, Meyers ve Leite, 2002; Fischer ve Fick, 1993; Fraboni ve Cooper, 1989; Greenwald ve Satow, 1970; Srbescu, Costea ve Rusu, 2012; Strahan, 2007). Ayrıca Marlowe-Crowne Sosyal İstenirlik leği'nin iddia edildiği gibi tek boyutlu bir yapıda olup olmadığını araştırmak için yapılan çalışmalarda, faktör çözümlmelerine ilişkin farklı öneriler söz konusudur (Helmes ve Holden, 2003; Leite ve Beretvas, 2005; Tran, Stieger ve Voracek, 2012; Ventimiglia ve MacDonald, 2012; Vsteinsdttir, Reips, Joinson ve Thorsdottir, 2017).

Bununla birlikte, Marlowe-Crowne Sosyal İstenirlik leği'nde yer alan maddelerin, değişen toplumsal normları yansıtmadığı gerekçesiyle Stöber (1999) tarafından daha güncel maddeler içerdiği ne sürülen alternatif bir ölçüm aracı geliştirilmiştir. nce Almanca olarak geliştirilen Sosyal İstenirlik leği-17'nin (Soziale-Efwnschtheits-Skala-17) daha sonra İngilizce formu oluşturulmuş (Stöber, 2001) ve geçerlik çalışması yapılmıştır (Blake, Valdiserri, Neuendorf ve Nemeth, 2006). Marlowe-Crowne Sosyal İstenirlik leği'ne benzer şekilde, Sosyal İstenirlik leği-17'inde de psikopatolojiye ilişkin belirtilere yer verilmediği ve bu nedenle klinik olmayan örneklemelerde kullanıma uygun olduğu belirtilmiştir (Stöber, 2001).

Buna karşın, yapıyı ölçmeye yönelik Türkçe lme aracı olarak sadece Marlowe-Crowne Sosyal Arzu Edilebilirlik leği (uyarlama) ve İki Boyutlu Sosyal İstenirlik leği bulunmaktadır. Marlowe-Crowne Sosyal Arzu Edilebilirlik leği'nin Türkçeye uyarlama çalışmasında, ölçeğin orijinalinde yer alan 33 madde, muhasebecilerden oluşan bir örneklem grubuna (73 kişi) uygulanmış, sonrasında da faktör ve güvenirlik analizleri kullanılarak yedi maddeden oluşan kısa form elde edilmiştir (Ural ve zbirecikli, 2006).

Kuramsal temelleri iki faktörlü sosyal istenirlik modeline dayandırılan İki Boyutlu Sosyal İstenirlik leği ise "izlenim yönetimi" (16 madde) ve "z-aldatma" (13 madde) boyutlarından oluşmaktadır. Yapının iki faktörlü zmlmesi için elde edilen uyum değerlerinin iyi kabul edilebilecek düzeyde olduğu bildirilmiştir (Akın, 2010). Bununla birlikte, önerilen farklı modellerde olgunun boyutlarına ilişkin farklı yaklaşımların olduğu izlenmektedir. Bazı modellerde iki boyutlu bir yapının daha uygun olduğu ileri sürülürken, bazı modellerde sosyal istenirliğin tek boyutlu bir yapı olarak ele alındığı görülmektedir (Leite ve Beretvas, 2005; Ventimiglia ve MacDonald, 2012).

Sosyal istenirlik, psikolojik ölçümlerin geçerliği açısından önemli bir yer teşkil etmesine rağmen olgunun değerlendirmesine Türkçe az sayıda çalışmada yer verildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca olgunun ölçümünün ve değerlendirmesinin kişilik ölçekleri içerisinde yer alacak şekilde (Bilge, 2018; Somer, Korkmaz ve Tatar, 2004; Tatar, 2016) ve eğitim alanında kullanım için geliştirilen ölçek aracılığıyla yapıldığı (Akın, 2010) görülmektedir. Bu nedenle farklı türden çalışmalarda kullanımlar için alternatif ölçüm araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışmada Stöber (1999; 2001) tarafından geliştirilen Sosyal İstenirlik leği-17'nin Türkçeye evrilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Katılımcılar

Çalışmaya 18-70 yaşları arasında (ort. 30,23±10,48 yıl), 1011 kadın (%51,1) 968 erkek (%48,9) olmak üzere toplam 1979 kişi katılmıştır. Katılımcıların 819'unun evli (%41,4), 1102'sinin bekar (%55,7), 32'sinin dul (%1,6), 22'sinin boşanmış (%1,1), 4'ünün medeni durumunu belirtmeyen (%0,2); 134'ünün ilk okul (%6,8), 157'sinin orta okul (%7,9), 536'sının lise (%27,1), 1142'sinin niversite mezunu ve/veya ğrencisi (%57,7), 10'unun eğitim durumunu belirtmeyen (%0,5); 184'ünün gelir durumu kötü (%9,3), 1291'inin gelir durumu orta düzey (%65,2) ve 439'unun gelir durumu iyi (%22,2) ve 65'inin gelir durumunu belirtmeyen (%3,3) kişilerden oluştuğu görülmüştür.

Tüm katılımcıların 18-68 yaşları arasında (ort. 31,54±10,32 yıl) 101'i kadın (%43,0) 134'ü erkek (%57,0) olmak üzere 235'i kriter bağıntılı geçerlik çalışmasına, 18-42 yaşları arasında (ort. 22,50±3,72 yıl) 84'ü kadın (%48,6) 89'u erkek (%51,4) olmak üzere 173'ü de tekrar test çalışmasına katılmıştır.

2.2. Araç-Gereç

Sosyal İstenirlik Ölçeği-17 (Stöber (1999; 2001) ve Beş Faktör Kişilik Envanteri kısa formu (5FKE-KF) (Tatar, 2005; 2016), birkaç sosyo-demografik soru içeren anket formu ile birlikte uygulanmıştır.

Sosyal İstenirlik Ölçeği-17: Ölçek doğru-yanlış şeklinde ikili cevaplama seçeneği ile sunulan 17 madde içermektedir. Ölçeğin 4 numaralı maddesi, ayırt edici olmadığı için ölçekten çıkarılmıştır. Bu nedenle ölçek adında "17" yer almasına karşın 16 madde ile değerlendirilmektedir. Ölçeğin çıkarılan 4. maddesi dışında 1, 6, 7, 11, 15 ve 17. maddesi ters puanlanmaktadır.

Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu: Beş Faktör Kişilik Envanteri uzun formundan (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002; 2004) geliştirilmiştir (Tatar, 2005; 2016). Envanter, Dışadönüklük, Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik, Öz-Denetim / Sorumluluk, Duygusal Tutarsızlık ve Gelişime Açıklık faktörleri ve Sosyal İstenirlik alt boyutu ile değerlendirilmektedir. Tamamen uygun (1) ve hiç uygun değil (5) arasında beşli likert tipi değerlendirme içeren, 56'sı ters puanlanan 85 maddeden oluşmaktadır.

2.3. Uygulama

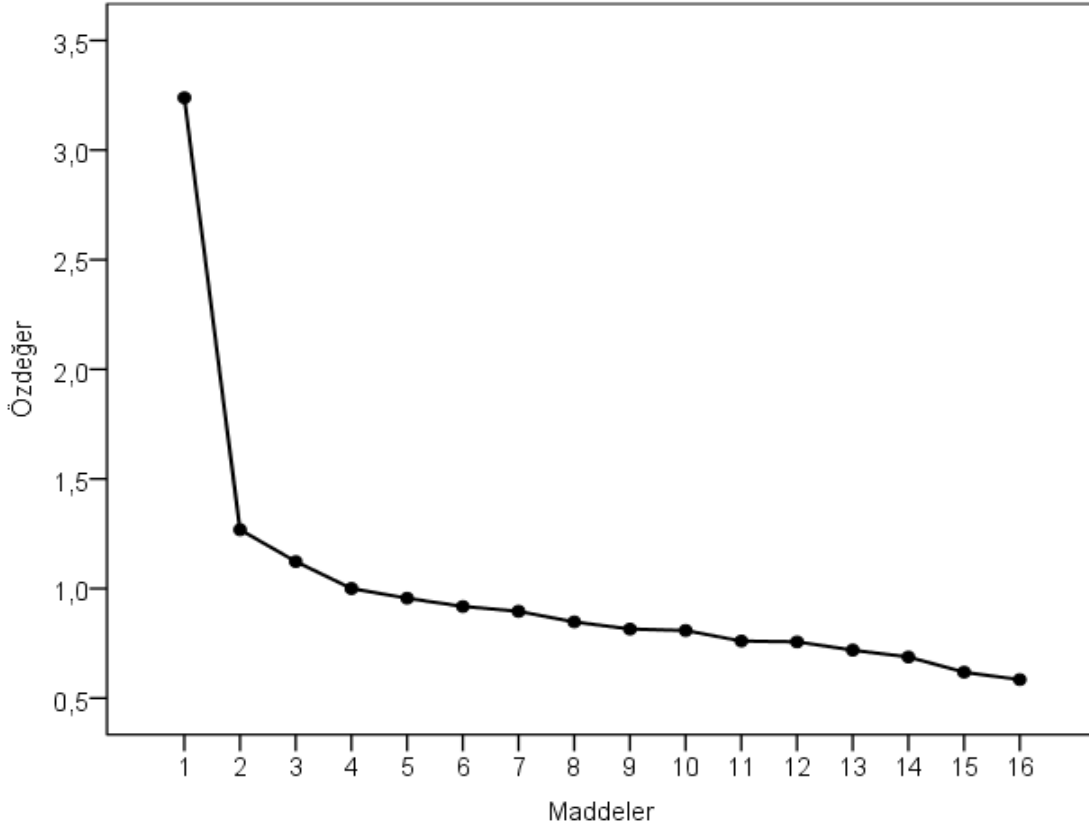
Uygulama, iki yıllık süre içerisinde İstanbul ilinde büyük kısmı bireysel, küçük bir kısmı üniversitelerde değişik fakülte ve bölümlerde, sınıf ortamında grup halinde yapılmıştır. Katılımcıların bir kısmı, kriter bağıntılı geçerlik ve ayırt edici geçerlilik çalışmasının yürütülmesi amacıyla 5FKE-KF'yi, diğer bir kısmı ise test-tekrar test çalışması için 15 gün sonra yeniden Sosyal İstenirlik Ölçeği-17'yi cevaplamışlardır. Tekrar test çalışmasına, katılımcılara yeniden ulaşılabilme kolaylığı nedeniyle sadece üniversite öğrencileri alınmıştır. Bir kişilik uygulama, sadece Sosyal İstenirlik Ölçeği-17'nin uygulandığı grupta yaklaşık 5 dakika, kriter bağıntılı geçerlik çalışmasında iki ölçeğin birlikte uygulandığı grupta yaklaşık 25-30 dakika sürmüştür.

2.4. Verilerin Analizi

Ölçeğin çeviri formununun, faktör yapısı ve yapı geçerliliği için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO), Bartlett Küresellik Testi, Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), iç tutarlılık güvenilirlik katsayısının belirlenmesi için güvenilirlik analizi, test-tekrar test çalışmaları için ve kriter bağıntılı geçerlik ile ayırt edici geçerlilik işlemleri için Pearson bağıntı analizi yapılmıştır. Çalışmada son işlem olarak ölçek toplam puanı açısından Çok Yönlü Tek Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) ile sosyo-demografik gruplar karşılaştırılmıştır.

2.5. Sonuçlar

Ölçeğin yapı geçerliliği için yapılan AFA sonuçlarına göre verinin faktör analizi yapmak ve faktör çıkarmak için uygun olduğu (KMO= 0,84, Bartlett Küresellik Test sonucu Ki-kare (120)=3087,78; p<0,001) görülmüştür. Analiz sonucuna göre özdeğeri 1'in üzerinde üç faktör gözlenmesine karşın ölçeğin belirgin olarak tek faktörde toplandığı görülmektedir (Şekil 1). Ölçek tek faktörle toplam varyansın %20,24'lik kısmını açıklamaktadır.

Şekil 1. Sosyal İstenirlik Ölçeği-17'nin Açıklayıcı Faktör Analizi Çizgi Grafiği

Daha sonra yapılan DFA sonucuna göre tek faktörlü değerlendirme için yaygın kullanılan uyum göstergelerinden İyi Uyum İndeksi (GFI) 0,94, Düzeltilmiş İyi Uyum İndeksi (AGFI) 0,92, Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI) 0,79, Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI) 0,71, Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü (RMR) 0,01, Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA) 0,05 bulunmuştur (ki-kare (104)=274,66; $p < 0,001$). Ki-kare/sd=2,64 olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin daha sonra iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı hesaplanmış ve madde-toplam puan bağıntılarının 0,23 ile 0,43 arasında değiştiği, Cronbach Alfa katsayısının da 0,72 olduğu belirlenmiştir. İç tutarlılık güvenilirlik katsayısı cinsiyet grupları için ayrı ayrı hesaplanmış, sırasıyla kadın grubu için 0,66 ve erkek grubu için 0,75 olduğu görülmüştür. Diğer bir güvenilirlik işlemi için yapılan test-tekrar test bağıntı katsayısı ise tüm grup için 0,86, kadın grubu için 0,83, erkek grubu için 0,87 olarak hesaplanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Sosyal İstenirlik Ölçeği-17 için Geçerlik ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

	Tüm Grup	Erkek	Kadın
Ortalama±Standart Sapma	10,47±2,78 (n=1979)	9,95±3,04 (n=968)	10,96±2,41 (n=1011)
Cronbach Alfa İçtutarlılık Katsayısı	0,72 (n=1979)	0,75 (n=968)	0,66 (n=1011)
Test-Tekrar Test Bağıntı Katsayısı	0,86 (n=173)	0,87 (n=89)	0,83 (n=84)
5FKE-KF Sosyal İstenirlik Boyutu ile Bağıntı Katsayısı	0,70 (n=235)	0,74 (n=134)	0,65 (n=101)

Diğer bir geçerlilik işlemi olarak Sosyal İstenirlik Ölçeği-17 toplam puanı ile 5FKE-KF'nin Sosyal İstenirlik boyutu toplam puanı arasında tüm grup için 0,70, kadın grubu için 0,65, erkek grubu için 0,74 bağıntı katsayısı hesaplanmıştır (Tablo 1). Ölçeğin, tüm grup için 5FKE-KF'nin Dışadönüklük faktörüyle 0,10, Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik faktörüyle 0,49, Öz-Denetim / Sorumluluk faktörüyle

0,41, Duygusal Tutarsızlık faktörüyle -0,28 ve Gelişime Açıklık faktörüyle 0,26 bağıntı katsayısı gösterdiği belirlenmiştir.

Çalışmada son işlem olarak yapılan MANOVA ile cinsiyet (2), yaş grupları (6), medeni durum (4), eğitim (4) ve gelir durumu (3) grupları, Sosyal İstenirlik Ölçeği-17 toplam puanı açısından karşılaştırılmıştır. Sonuçlara göre ölçek toplam puanı açısından grupların etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($F(221,1680)=1,82$; $p<0,001$; Eta Kare=0,193). Ancak sonuç, değişkenler açısından ayrı ayrı incelendiğinde sadece cinsiyet grupları arasında farklılık gözlenmiştir ($F(1,1680)=5,18$; $p<0,05$; Eta Kare=0,003) ve erkeklerin toplam puan ortalaması kadınların toplam puan ortalamasından daha düşüktür. Yaş grupları ($F(5,1680)=0,90$; $p>0,05$; Eta Kare=0,003), medeni durum grupları ($F(3,1680)=0,75$; $p>0,05$; Eta Kare=0,001), eğitim durum grupları ($F(3,1680)=0,65$; $p>0,05$; Eta Kare=0,001) ve gelir durum grupları ($F(2,1680)=0,58$; $p>0,05$; Eta Kare=0,001) arasında ise farklılık belirlenmemiştir. Ayrıca değişkenler arasında etkileşim de görülmemiştir.

3. TARTIŞMA

Kişinin kendini olduğundan daha farklı sunma eğilimini ifade eden sosyal istenirlik, psikolojik ölçümlerin geçerliği açısından problem oluşturan önemli bir etken olarak tanımlanmıştır (de Vries, Zettler ve Hilbig, 2014; McCrae ve Costa, 1983; Ones, Viswesvaran ve Reiss, 1996; Paulhus ve Reid, 1991). Bireyin sahip olduğu kişilik özelliklerinden kaynaklandığı düşünülen sosyal istenirliği değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş ölçekler aracılığıyla olgular arası ilişkilerin ve kesişen varyans alanlarının incelenmesi, bu problemin çözüm yollarından biri olarak sunulmuştur (Tracey, 2016; Uziel, 2010). Bununla birlikte, olgunun ölçümünün gerçekleştirilebilmesi için, kişilik ölçekleri dışında alternatif Türkçe ölçüm araçlarına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu çalışmada, Stöber (1999) tarafından önce Almanca olarak geliştirilen, daha sonra İngilizce olarak düzenlenen (Stöber, 2001) Sosyal İstenirlik Ölçeği-17'nin (SDS-17) Türkçe'ye çeviri işlemleri yürütülmüş ve çeviri formun psikometrik özellikleri incelenmiştir.

Çalışmada ilk aşama olarak, ölçeğin yapı geçerliği için açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Sonuçlarda, çalışma verisinin faktör analizi için uygun olduğu ve ölçeğin tek faktörlü çözümlerle toplam varyansın %20,24'ünü açıkladığı izlenmiştir. Daha sonra yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ise tek faktörlü değerlendirme için, yaygın kullanılan uyum göstergelerinin iyi kabul edilebilecek düzeylere yakın olduğu görülmüştür. Ölçeğin İngilizce formunun psikometrik özelliklerinin incelendiği bir çalışmada, üç farklı örnekleme ayrı ayrı faktör analizleri gerçekleştirildiği, elde edilen sonuçlara göre tek faktörlü çözümün daha iyi uyum verdiği bildirilmiştir (Tran, Stieger ve Voracek, 2012). Söz konusu çalışmada elde edilen değerler (örn. birinci örnekleme Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü=0,05, Karşılaştırmalı Uyum İndeksi=0,89) ile bu çalışmada elde edilen değerlerin (Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü=0,05 ve Karşılaştırmalı Uyum İndeksi=0,79) birbirine yakın olduğu anlaşılmaktadır. Yapı geçerliğine ilişkin bulgular genel olarak değerlendirildiğinde İyi Uyum İndeksi, Düzeltilmiş İyi Uyum İndeksi, Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü ve Ki-kare/sd oranlarının “iyi uyum” düzeyinde, Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü oranının “kabul edilebilir uyumun” biraz üzerinde ve Karşılaştırmalı Uyum İndeksi ile Normlaştırılmış Uyum İndeksi'nin de “kabul edilebilir uyum” düzeyinden düşük olduğu görülmüştür (Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003).

Ölçeğin yapısal özellikleri incelendikten sonraki aşamada ise ölçek güvenilirlik açısından test edilmiştir. Türkçe formun iç tutarlılık güvenilirlik katsayısının Almanca formdan elde edilen katsayı (0,72) ile aynı olduğu, İngilizce formdan elde edilen katsayıya (0,80) ise yakın olduğu görülmüştür (Stöber, 1999; 2001). Ayrıca ölçeğin tutarlı bir ölçüm gerçekleştirip gerçekleştirmediğini test etmek amacıyla ilk uygulamadan 15 gün sonra tekrar test çalışması yapılmıştır. İki uygulamadan elde edilen puanlar arasında hesaplanan bağıntı katsayısının (0,86), Almanca ve İngilizce formlar için dörder hafta arayla gerçekleştirilen test-tekrar test çalışmaları sonucunda bildirilen bağıntı katsayılarından (her ikisi için de 0,82) daha yüksek olduğu görülmektedir (Stöber, 1999; 2001). Bununla birlikte bu çalışmada, ölçeğin geliştirildiği özgün çalışmadan farklı olarak, iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı ve

test-tekrar test bağıntı katsayısı kadın, erkek ve tüm grupta ayrı ayrı incelenerek daha detaylı bilgi sunulmuştur.

SDS-17'nin geliştirildiği çalışmalarda kriter bağıntılı geçerliğinin (convergent validity) incelenmesi amacıyla ölçeğin toplam puanı ile Marlowe Crown Sosyal İstenirlik Ölçeği (0,64-0,74) toplam puanı ve Eysenck Kişilik Ölçeği'nin "Yalan" alt ölçeği (0,60) toplam puanı arasındaki ilişki katsayılarının belirlendiği bildirilmiştir (Stöber, 1999; 2001). Bu çalışmada da belirtilen yöntem izlenerek, Sosyal İstenirlik Ölçeği-17 toplam puanı ile Beş Faktör Kişilik Envanteri-Kısa Formu Sosyal İstenirlik boyutu toplam puanı arasındaki ilişki kadın (0,65), erkek (0,74) ve tüm grupta (0,70) ayrı ayrı incelenmiş, tüm grup için hesaplanan bağıntı katsayısının asıl çalışmalarda bildirilen değerlere yakın olduğu görülmüştür.

Yapılan bir meta analiz çalışmasında sosyal istenirlik ölçeklerinden elde edilen puanlar ile Büyük Beş modeli kapsamında yer alan kişilik özelliklerinin öz-bildirim yoluyla değerlendirilmesi sonucu elde edilen puanlar arasındaki ilişki incelenmiş, bağıntı katsayılarının "Duygusal Tutarlılık" faktörü için (467 çalışmada) ortalama $r=0,27$, "Dışadönüklük" faktörü için (274 çalışmada) ortalama $r=0,04$, "Uyumluluk" faktörü için (147 çalışmada) ortalama $r=0,11$ ve "Sorumluluk" faktörü için (239 çalışmada) ortalama $r=0,15$ olarak belirlendiği bildirilmiştir. Buna karşın, "Deneyime Açıklık" faktörü için 126 çalışmanın sonuçları incelenmiş ve bu faktörün sosyal istenirlikle ilişkili olmadığı belirtilmiştir (Ones, Viswesvaran ve Reiss, 1996). SDS-17'nin İngilizce formunun geliştirildiği çalışmada da "NEO Beş Faktör Envanteri" kullanılarak sosyal istenirlik ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelendiği ve yalnızca Uyumluluk (0,34) ve Sorumluluk (0,38) faktörleri için istatistiksel olarak anlamlı bağıntı katsayıları hesaplandığı rapor edilmiştir (Stöber, 2001). Bu çalışmada da kriter bağıntılı geçerlik işlemi olarak ölçeğin Beş Faktör Kişilik Envanteri-Kısa Formu'nun faktörleriyle ilişkisi incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin, "Dışadönüklük" (0,10), "Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik" (0,49), "Öz-denetim / Sorumluluk" (0,41), "Duygusal Tutarsızlık" (-0,28) ve "Gelişime Açıklık" faktörüyle (0,26) anlamlı şekilde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu katsayıların, sosyal istenirlik ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin varlığını ortaya koyacak düzeyde yüksek, yapılar arası örtüşmeyi düşündürmeyecek düzeyde de zayıf olduğu söylenebilir. Ayrıca bildirilen bu değerlerin, konuyla ilgili diğer çalışmalardakilerle benzer doğrultuda olduğu izlenmektedir (Ones, Viswesvaran ve Reiss, 1996).

Çalışmanın son aşamasında, katılımcıların sosyo-demografik özellikleri dikkate alınarak oluşturulan gruplar arasında SDS-17'nin toplam puanı açısından karşılaştırma yapılmıştır. Yapılan bu grup karşılaştırmaları, ölçeklerden elde edilen puanların bireylerin demografik profillerine bağımlı kalmaksızın yorumlanabilir olup olmadığını ortaya koymaktadır (Blake, Valdiserri, Neuendorf ve Nemeth, 2006). Ölçeğin İngilizce formunun geliştirildiği çalışmada, elde edilen toplam puanların yaş ile ilişkili olmadığı ve cinsiyete göre farklılaşmadığı rapor edilmiştir (Stöber, 2001). Ölçeğin geçerliğinin incelendiği bir çalışmada yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, çalışma durumu, gelir durumu, gelir düzeyi ve medeni durum şeklinde sosyal istenirliğin yordayıcıları olarak belirlenen altı demografik değişken çoklu regresyon analizi kullanılarak karşılaştırılmış ve oluşturulan demografik gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı bildirilmiştir. Buna karşın, ölçeğin psikometrik özelliklerinin incelendiği diğer bir çalışmada kadınların puan ortalamalarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğu rapor edilmiştir (Tran, Stieger ve Voracek, 2012). Bu çalışmada da benzer şekilde kadınların sosyal istenirlik toplam puan ortalaması, erkeklerinkinden daha yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte, ölçeğin geliştirildiği ve geçerlik ile güvenilirlik açısından test edildiği çalışmalarda sunulan sonuçlarla benzer doğrultuda yaş, medeni durum, gelir durumu, eğitim durumu ve gelir durumu grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Çalışma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, Türkçe'ye çevirisi yapılan ölçeğin dilsel karşılaştırma çalışmasının yapılmamış olmasına rağmen, oluşturulan Türkçe formun Almanca olarak geliştirilen ve İngilizce olarak düzenlenen formlarla benzer özelliklere sahip olduğu görülmektedir.

Bu doğrultuda, olgunun değerlendirilmesine yönelik çalışmalarda, Türkçe'ye çevirisi yapılan formun pratik yarar sağlaması amacıyla asıl form gibi kullanılabilmesi düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akın, A. (2010). İki boyutlu Sosyal İstenirlik Ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin araştırılması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 771-784.
- Andersen, H., & Mayerl, J. (2017). Social desirability and undesirability effects on survey response latencies. *Bulletin of Sociological Methodology*, 135(1), 68-89.
- Ballard, R. (1992). Short forms of the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale. *Psychological Reports*, 71(3), 1155-1160.
- Barger, S. D. (2002). The Marlowe-Crowne affair: short forms, psychometric structure, and social desirability. *Journal of Personality Assessment*, 79(2), 286-305.
- Beretvas, S. N., Meyers, J. L., & Leite, W. L. (2002). A reliability generalization study of the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale. *Educational and Psychological Measurement*, 62(4), 570-589.
- Bilge, Y. (2018). Ergenler için Psikolojik Bozukluklar Envanterinin revizyon çalışması-I: Psikolojik Bozukluklar Formu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(Özel sayı.1), 49-58.
- Blake, B. F., Valdiserri, J., Neuendorf, K. A., & Nemeth, J. (2006). Validity of the SDS-17 measure of social desirability in the American context. *Personality and Individual Differences*, 40(8), 1625-1636.
- Crino, M. D., Svoboda, M., Rubinfeld, S., & White, M. C. (1983). Data on the Marlowe-Crowne and Edwards social desirability scales. *Psychological Reports*, 53(3), 963-968.
- Croucher, S. M., Kassing, J. W., & Diers-Lawson, A. R. (2013). Accuracy, coherence, and discrepancy in self-and other-reports: moving toward an interactive perspective of organizational dissent. *Management Communication Quarterly*, 27(3), 425-442.
- Crowne, D. P., & Marlowe, D. (1960). A new scale of social desirability independent of psychopathology. *Journal of Consulting Psychology*, 24(4), 349-354.
- de Vries, R. E., Zettler, I., & Hilbig, B. E. (2014). Rethinking trait conceptions of social desirability scales: impression management as an expression of honesty-humility. *Assessment*, 21(3), 286-299.
- Dodou, D., & de Winter, J. C. (2014). Social desirability is the same in offline, online, and paper surveys: A meta-analysis. *Computers in Human Behavior*, 36, 487-495.
- Fischer, D. G., & Fick, C. (1993). Measuring social desirability: short forms of the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale. *Educational and Psychological Measurement*, 53(2), 417-424.
- Fraboni, M., & Cooper, D. (1989). Further validation of three short forms of the Marlowe-Crowne Scale of Social Desirability. *Psychological Reports*, 65(2), 595-600.
- Gignac, G. E. (2018). Socially desirable responding suppresses the association between self-assessed intelligence and task-based intelligence. *Intelligence*, 69, 50-58.
- Greenwald, H. J., & Satow, Y. (1970). A short social desirability scale. *Psychological Reports*, 27(1), 131-135.
- Helmes, E., & Holden, R. R. (2003). The construct of social desirability: one or two dimensions? *Personality and Individual Differences*, 34(6), 1015-1023.
- Jiménez, F., Sánchez, G., & Tobón, C. (2009). A social desirability scale for the MMPI-2. Which of the two: Wiggins (WSD) or Edwards (ESD)? *The European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, 1(2), 147-163.

- Konstabel, K., Aavik, T., & Allik, J. (2006). Social desirability and consensual validity of personality traits. *European Journal of Personality*, 20(7), 549-566.
- Leite, W. L., & Beretvas, S. N. (2005). Validation of scores on the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale and the Balanced Inventory of Desirable Responding. *Educational and Psychological Measurement*, 65(1), 140-154.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1983). Social desirability scales: More substance than style. *Journal of consulting and clinical psychology*, 51(6), 882-888.
- McKibben, W. B., & Silvia, P. J. (2016). Inattentive and socially desirable responding: addressing subtle threats to validity in quantitative counseling research. *Counseling Outcome Research and Evaluation*, 7(1), 53-64.
- Ones, D. S., Viswesvaran, C., & Reiss, A. D. (1996). Role of social desirability in personality testing for personnel selection: the Red Herring. *Journal of Applied Psychology*, 81(6), 660-679.
- Paulhus, D. L. (1984). Two-component models of socially desirable responding. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(3), 598-609.
- Paulhus, D. L., & Reid, D. B. (1991). Enhancement and denial in socially desirable responding. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(2), 307-317.
- Pedregon, C. A., Farley, R. L., Davis, A., Wood, J. M., & Clark, R. D. (2012). Social desirability, personality questionnaires, and the "better than average" effect. *Personality and Individual Differences*, 52(2), 213-217.
- Piedmont, R. L., McCrae, R. R., Riemann, R., & Angleitner, A. (2000). On the invalidity of validity scales: evidence from self-reports and observer ratings in volunteer samples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 582-593.
- Sackeim, H. A., & Gur, R. C. (1979). Self-deception, other-deception, and self-reported psychopathology. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 47(1), 213.
- Sârbescu, P., Costea, I., & Rusu, S. (2012). Psychometric properties of the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale in a Romanian sample. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 33, 707-711.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.
- Somer, O., Korkmaz, M., & Tatar, A. (2002). Beş Faktör Kişilik Envanteri'nin Geliştirilmesi-I: Ölçek ve Alt Ölçeklerin Oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 21-33.
- Somer, O., Korkmaz, M., & Tatar, A. (2004). Kuramdan Uygulamaya Beş Faktör Kişilik Modeli ve Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE). Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- Stöber, J. (1999). Die Soziale-Erwünschtheits-Skala-17 (SES-17): entwicklung und erste Befunde zu Reliabilität und Validität. *Diagnostica*, 45(4), 173-177.
- Stöber, J. (2001). The Social Desirability Scale-17 (SDS-17): convergent validity, discriminant validity, and relationship with age. *European Journal of Psychological Assessment*, 17(3), 222-232.
- Strahan, R. F. (2007). Regarding some short forms of the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale. *Psychological Reports*, 100(2), 483-488.
- Tatar, A. (2005). Çok Boyutlu Kişilik Envanteri'nin Madde-Cevap Kuramına Göre Kısa Formunun Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Tatar, A. (2016). Beş Faktör Kişilik Envanterinin kısa formunun geliştirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(Ek.1), 14-23.
- Tracey, T. J. (2016). A note on socially desirable responding. *Journal of Counseling Psychology*, 63(2), 224-232.
- Tran, U. S., Stieger, S., & Voracek, M. (2012). Psychometric analysis of Stöber's Social Desirability Scale (SDS-17): an Item Response Theory perspective. *Psychological Reports*, 111(3), 870-884.
- Ural, T., & Özbirecikli, M. (2006). Is ethical judgement influenced by social desirability in responding? An analyse on Turkish accountants. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 393-410.
- Uziel, L. (2010). Rethinking social desirability scales: from impression management to interpersonally oriented self-control. *Perspectives on Psychological Science*, 5(3), 243-262.
- van de Mortel, T. F. (2008). Faking it: social desirability response bias in self-report research. *Australian Journal of Advanced Nursing*, 25(4), 40-48.
- Ventimiglia, M., & MacDonald, D. A. (2012). An examination of the factorial dimensionality of the Marlowe Crowne Social Desirability Scale. *Personality and Individual Differences*, 52(4), 487-491.
- Vésteinsdóttir, V., Reips, U. D., Joinson, A., & Thorsdottir, F. (2017). An item level evaluation of the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale using Item Response Theory on Icelandic Internet panel data and cognitive interviews. *Personality and Individual Differences*, 107, 164-173.